

tu' bi'l-ikrân beyne terâcimi's-şüyûh ve'l-akrân. IX (XV) ve X. (XVI.) yüzyıl âlimlerinin biyografisine dairdir (Dimaşk, ts.). İbn Tolun bu eserine bir de zeyil yazmıştır. *Zehâ'irü'l-kaşr fi terâcimi nübelâ'i'l-âşr* adını taşıyan bu zeyilin bir nüshası İsmâîlskender el-Me'lûf tarafından tanıtılmıştır (Mecelletü'l-Mecma'i'l-İlmiyyi'l-'Arabî, Şubat 1923, s. 33-42). 10. *Gâyetü't-tib-yân fi tercemeti's-Şeyh Arslan*. Şeyh Esed b. Ya'kûb'un biyografisidir. Süleymaniye Kütüphanesi'nde bir nüshası bulunan risâle (Esad Efendi, nr. 1590) Dimaşk'ta yayımlanmıştır (ts.). 11. *Kaydû's-şerid min aḥbâri Yezîd*. Önceki âlimlerin Yezîd b. Muâviye hakkındaki görüşlerini ihtiva eder (nşr. Fâtîma Mustafa Âmir, Kahire 1976; Muhammed b. Zeynü-hüm Muhammed Azb, Kahire 1406/1986). 12. *el-Me'azze fîmâ kîle fi'l-Mizze*. Şam'ın Mizze semtinin tarihi olup önemli şahsiyetleri, camileri ve mezarlıkları hakkında bilgi verir. İlk neşri tahkiksiz olarak yapılan eser (Dimaşk 1348) Muhammed Ömer Hammâde tarafından yeniden yayımlanmıştır (Dimaşk 1983). 13. *el-Kalâ'idü'l-cevheriyye fi târihi's-Sâlihiyye* (nşr. Muhammed Ahmed Dehmân, Dimaşk 1368-1375). İbn Tolun bu çalışmasını hazırlarken Sâlihiyeli iki tarihçi Ziyâeddin el-Makdisî ve İbn Abdülhâdî'nin kitaplarıyla Abdülkâdir en-Nuaymî'nin *ed-Dâris fi târihi'l-medâris*'inden ve İbn Receb'in *Ṭabaḳâtü'l-Hanâbile*'sinden büyük ölçüde faydalanmıştır. 14. *Ḳurretü'l-uyûn fi aḥbâri Bâbi Ceyrûn*. Süleymaniye Kütüphanesi'nde bir nüshası bulunan eser (Reşid Efendi, nr. 640/3, vr. 108-113) Selâhaddin el-Müneccid tarafından *Mecelletü'l-Mecma'i'l-İlmiyyi'l-'Arabî*'de yayımlanmıştır (XXXIX/2, [Dimaşk 1964], s. 276-294). 15. *eş-Şem'atü'l-muḍiyye fi aḥbâri'l-kaḫ'ati'd-Dimaşkîyye* (Dimaşk 1348/1929). 16. *Ḍarbü'l-hûṭa 'alâ cemî'i'l-Gûṭa*. Şam'ın Gûta bölgesindeki yetmiş köyle buralarda yetişen âlimler hakkında bilgi veren risâleyi önce Seyyid Habîb *el-Hizânetü's-Şarkîyye*'de (I/39 [1936]), daha sonra Muhammed Esad Talas *Mecelletü'l-Mecma'i'l-İlmiyyi'l-'Arabî*'de (XXI/3-4 [Dimaşk 1946], s. 149-161; XXI/5-6, s. 236-247; XXI/7-8, s. 338-351) neşretmiştir. 17. *Fessü'l-havâtim fîmâ kîle fi'l-velâ'im*. Ziyâfet âdâbiyla ilgilidir (nşr. Nizâr Abâza, Dimaşk 1987). 18. *Tebyüzü't-tırs bimâ verede fi's-semer leyâli'l-urs* (Dimaşk 1348). 19. *Teşyidü'l-iḫtiyâr li-tahrîmi't-ṭabl ve'l-miz-mâr* (nşr. Mecdî Fethî es-Seyyid, Tanta 1993). 20. *el-Erba'üne fi faẓli'r-raḥme-*

ti ve'r-râḥimîn (nşr. Seyyid Ebû Âmmе, Tanta 1992). 21. *et-Tahrîrû'l-müressaḫ fi aḥvâli'l-Berzaḫ* (nşr. Ebû Abdurrahman el-Mısırlı el-Eserî, Tanta 1991). 22. *Mürşidü'l-muhtâr ilâ ḫaṣâ'işi'l-Muhtâr*. Hz. Peygamber'in hususiyetlerine dairdir (nşr. Bahâ Muhammed eş-Şâhid, Kahire, ts.). 23. *İ'lâmü's-sâ'ilin 'an kütübi seyyidi'l-mürselin*. Resûl-i Ekrem'in yirmi altı mektubunu ihtiva eder. İlk olarak Dimaşk'ta basılan eser (1348/1929), Muhammed el-Arnaût ve Abdülkâdir el-Arnaût tarafından yeniden yayımlanmıştır (Beyrut 1983). 24. *eş-Şezretü fi'l-eḫâdîsi'l-müştehire* (nşr. Kemal Zağlûl, Beyrut 1413). 25. *et-Teveccühü'l-cemil li-esrâri âyâtin mine't-Tenzîl*. Mustafa Ya'kûb eseri yüksek lisans tezi olarak hazırlayıp neşretmiştir (Mekke 1405). 26. *el-Mesâ'ilü'l-müleḳḳabât fi 'ilmi'n-naḫv*. Tahkikini Abdülfettâh es-Seyyid Selîm'in yaptığı eseri Mecelletü âlemi'l-kütüb bölümler halinde neşretmiştir (Riyad 1991-1992). 27. *el-Menhelü'r-revîy fi't-tibbi'n-nebevî* (nşr. Şeyh Züheyr Osman el-Cuayd, Beyrut 1996). 28. *Naḫdû't-tâlib li-zegâli'l-menâşib*. Resmî kurumlar ve kamu görevleri hakkındadır (nşr. Muhammed Ahmed Dehmân – Hâlid Muhammed Dehmân, Beyrut 1412/1992). 29. *Risâle fi tefsîri kavlihi Te'âlâ "İnne İbrâhîme kâne Hanîfâ"* (nşr. Muhammed Hayr Ramazan Yûsuf, Beyrut 1997). 30. *el-Berḳu's-Sâmî fi ta'dâdi menâzili'l-ḥaccî's-Şâmî* (nşr. Hamed el-Câsir, Mecelletü'l-'Arab, XXVII [1396/1976], s. 869-905). 31. *Tuḫfetü't-tâlibîn* (nşr. Câbir es-Seyyid Mübârek, *el-Mevrid*, XVII/4 [1409/1988], s. 229 vd.). 32. *Ḍav'ü's-sirâc fîmâ kîle fi'n-nessâc*. O dönemde Dimaşk'ta dokunan kumaşlar hakkında bilgi veren risâle Leylâ Sebâğ tarafından yayımlanmıştır (Dimaşk 1978). 33. *Kitâbü'l-Ḡurafi'l-aliyye fi terâcimi müte'ahḫiri'l-Hanefiyye*. Abdülkâdir el-Kureşî el-Hanefî'nin *el-Cevâhirü'l-muḍiyye fi ṭabaḳâti'l-Hanefiyye*'sine zeyil olarak kaleme alınmıştır (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1924). 34. *el-İşârât ilâ emâkini'z-ziyârât* (İÜ Ktp., AY, nr. 1451, 6309, vr. 1^a-21^a). 35. *'Unvânü'r-resâ'il fi ma'rifeti'l-evâ'il* (İskenderiye el-Mektebetü'l-belediyye, nr. 2208, müellif hattı). Müellifin ayrıca bir cilt içinde toplanmış, tek bir müstensihin kaleminden çıktığı anlaşılan altı risâlesi daha bulunmaktadır (İÜ Ktp., AY, nr. 3755): *Risâletü'l-Faḫḫi ve'l-üşfâr*, *Risâletü'n-nihle fîmâ verede fi'n-naḫle*, *Risâletü'l-mülḫa fîmâ verede fi aṣli's-sübḫa*, *Risâletü'l-ḫşri'l-ḫanek fîmâ verede fi's-*

semek, *Risâletü't-târîf li-fenni't-taṣḫîf*, *Risâletü'l-Ḳarâḫişi'l-Ḥalîl fîmâ verede fi'l-fîl* (eserlerinin bir listesi için bk. *Mürşidü'l-muhtâr*, neşredenin girişi, s. 14-25; Selâhaddin el-Müneccid, s. 291-298).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Tolun, *el-Kalâ'idü'l-cevheriyye fi târihi's-Sâlihiyye* (nşr. Muhammed Ahmed Dehmân), Dimaşk 1401/1980, neşredenin girişi, I, 15-36; a.mlf., *Naḫdû't-tâlib li-zegâli'l-menâşib* (nşr. Muhammed Ahmed Dehmân – Hâlid Muhammed Dehmân), Beyrut 1412/1992, neşredenin girişi, s. 7-18; a.mlf., *Mürşidü'l-muhtâr ilâ ḫaṣâ'işi'l-Muhtâr* (nşr. Bahâ Muhammed eş-Şâhid), Kahire, ts., neşredenin girişi, s. 9-25; a.mlf., *el-Fülkü'l-meşḫûn fi aḥvâli Muḫammed b. Ṭolûn* (nşr. Muhammed Hayr Ramazan Yûsuf), Beyrut 1416/1996; Gazzî, *el-Kevâkibü's-sâ'ire*, II, 52-54; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VIII, 298-299; Brockelmann, *GAL*, II, 481-482; *Suppl.*, II, 494-495; H. Laoust, *Les gouverneurs de Damas sous les Mamlouks et les premiers Ottomans*, Damas 1952, s. VII-XVI; Selâhaddin el-Müneccid, *Mu'cemü'l-mü'erriḫîne'd-Dimaşkîyyîn*, Beyrut 1398/1978, s. 290-298; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-feḫâris*, I, 355-357; II, 289; C. Zeydân, *Âdâb*, III, 292; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), VI, 291; Ömer Ferruh, *Me'âlimü'l-edebi'l-'Arabî fi'l-aṣri'l-ḫadiṣ*, Beyrut 1985, I, 289-305; Şâkir Mustafa, *et-Târiḫü'l-'Arabî ve'l-mü'erriḫîn*, Beyrut 1993, IV, 128-136; Sâlihiyye, *el-Mu'cemü's-şâmil*, III, 528-532; Ramazan Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, İstanbul 1998, s. 341-342; İsmâîlskender el-Me'lûf, "Zehâ'irü'l-kaşr fi terâcimi nübelâ'i'l-'aṣr", *MMİADm.*, III (1923), s. 33-42; Ahmed eş-Şerebâsî, "İbn Ṭolûn", *Risâletü'l-İslâm*, IV/2, Kahire 1952, s. 203-206; W. M. Brinner, "İbn Ṭolûn", *Eİ²* (Fr.), III, 982-983; Muhammed Ali Lisânî Fi-şârekî, "İbn Ṭolûn", *DMBİ*, IV, 148-152.

AHMET KAVAS

İBN TOLUN CAMİİ

Kahire'de
IX. yüzyıla ait cami.

Abbâsîler döneminde Mısır'a vali olarak tayin edilen, daha sonra halifenin eyaletler üzerindeki nüfuzu azalmaya başlayınca bağımsız bir Türk devleti kuran Ahmed b. Tolun tarafından inşa ettirilmiştir. Kahire'nin yanibaşında Fustat'ın kuzeydoğusunda yeni kurulan ve Katâi' adı verilen merkezde Cebelyeşkür adlı tepe üzerinde bir ulucami şeklinde yaptırılan bina günümüzde Mısır'da esas biçimini koruyan en eski camidir. Arapça kaynaklarda Câmîu (Mescidü) İbn Ṭolûn, Türkçe eserlerde Tolunoğlu Camii diye de anılır. İbadet mekânındaki pâyelerden birinin üzerinde yer alan orijinal kitâbe vakfiye metnini ihtiva etmekte ve düz küfi ile yazılmış olarak binanın tamamlanma tarihini (265/879) vermektedir. Yapıya ait diğer bir ki-

tâbe ise Kahire İslâm Sanatları Müzesi'nde bulunmaktadır. Makrîzî caminin bu tarihten üç yıl önce yapılmaya başlandığını belirtir. Daha sonra 470'te (1077) Fâtımî Halifesi Müstansır-Billâh ve 696'da (1296-97) Memlûk Sultanı Lâçin tarafından camide önemli tamirat yapılmıştır.

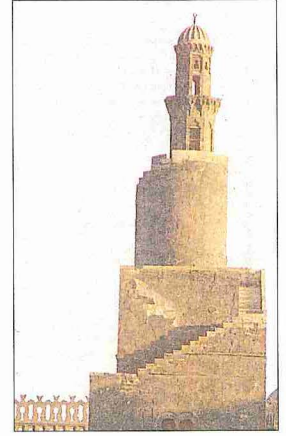
Tamamen tuğla ile inşa edilmiş olan İbn Tolun Camii, mimarisi ve tezyinatının büyük bir kısmı ile Abbâsî geleneğini ve özellikle Sâmerâ üslûbunu devam ettirir. Yapı, etrafı duvarlarla çevrili 161,5 × 162,25 m. ölçülerinde bir dış avlunun kible yönünde yer almaktadır. Cami, ortada yaklaşık 92,00 × 92,00 m. ölçüsünde kare bir avlu ve bu avluyu çevreleyen neflerden meydana gelmiştir. Kible yönündeki harim kısmında mihraba paralel beş nef, diğer üç yönde ise avluya paralel ikişer neften oluşan revaklar vardır. Üzerleri ahşap tavanla örtülü olan revaklarda, köşeleri taş örgülü sütunlarla yumuşatılmış dikdörtgen pâyeler sivri kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Sütunçelerin çan biçimli başlıkları değişik kompozisyonlara sahiptir. Kemerlerin içleri ve yan yüzeyleri çeşitli kompozisyonlarda oyulmuş alçı süslemelerle zenginleştiril-

miştir. Caminin ahşap tavan silmesi üzerinde sade bir küfî ile çeşitli âyetler yazılıdır. Cami ve dış avlu duvarlarının üstü değişik geçmeli bir mazgal dizisiyle sonuçlanmaktadır. İçeride asıl mihrabın önü mukarnaslarla geçişi sağlanan onaltıgen kasnaklı ahşap bir kubbe ile örtülmüştür. Tek nefi kesen bu kubbe Memlûk Sultanı Lâçin zamanında yapılan onarımda ilâve edilmiştir.

Kible yönünde dört kapısı bulunan cami doğu ve batıda yedişer, kuzeyde ise beş kapı ile dış avluya, dış avlu da bir kapı ile kible yönüne, doğu ve batıda altışar, kuzeyde yedi kapı ile dışa açılmaktadır. Bu kapılardan, cami hariminde kible duvarına yakın ikişer kapı ile dış avlu duvarının köşelerindeki ikişer kapı dışında diğer on beş kapı karşılıklı olarak yerleştirilmiştir (Fattal, plan 2). Cami dışında Dârülmîare (el-Meydân) adı verilen saray yer almaktaydı ve İbn Tolun da mihrabın yanındaki bir kapı ile doğrudan ibadet mekânına girebilmektedir.

Cami duvarının üst kısmında sütunçelerle çevrili sivri kemerli pencereler açılmıştır. Dış duvardaki pencerelerin arasında istiridye kabuğu biçiminde dolguları olan sağır nişler yer alır. Aynı düzen Amr b. Âs Camii'nin duvarlarında da görülmekte ve IX. yüzyıla ait bir eklemeye atfedilmektedir. Keppel A. Cameron Creswell bu pencerelerden yalnızca, sade geometrik tasarıma sahip dördünü Tolunoğulları devrine ait kabul ederken daha karmaşık geometrik şemalar sergileyen diğerlerini Fâtımî ve Memlûk devirlerine tarihlemektedir. Pencerelerin duvardaki yerleşimlerinde revaklar dikkate alınmadığından her kemerin ekseninde bir pencere bulunmamaktadır. Revaklardaki kemerli pencereler taşıyan ağırlığı azaltmak ve ışık sağlamak gibi iki görevi yerine getirmektedir.

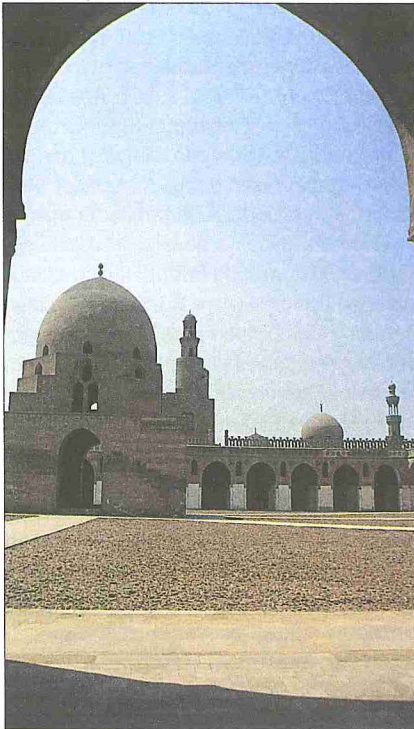
Avlunun ortasındaki kubbeli şadırvan Sultan Lâçin tarafından XIII. yüzyılın sonlarında ilâve edilmiştir. Aslında ortada tezyinî nitelikte bir çeşme olan fevâre bulunmakta, fevârenin kubbesini taşıyan on sütun çevresinde on altı sütun daha sıralanmaktaydı. Bütün sütunlar mermerden yapılmıştı ve yaldızlıydı. Abdest muslukları ise helâların ve hastaların tedavi edildiği bir kliniğin de bulunduğu dış avluda yer alıyordu. Dört tarafı açık, kareye yakın dikdörtgen planlı ve üzeri kubbe ile örtülmüş olan şadırvandaki kitâbe şeridinde abdestle ilgili âyet yazılıdır.

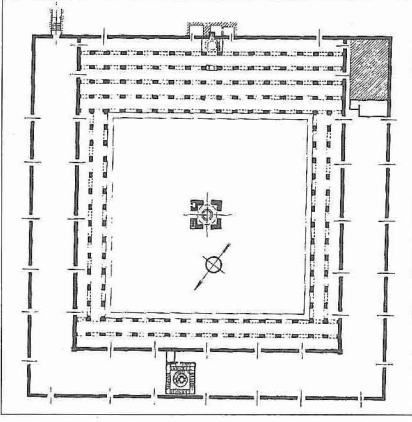

İbn Tolun Camii'nin minaresi

İbn Tolun Camii'nde değişik tarihlerde yapılmış altı mihrap mevcuttur. Bunlardan ikisi kible duvarında, diğerleri ise mihrap eksenindeki pâyelerde bulunmaktadır. Kible duvarının ortasında yer alan ana mihrap daha büyük olup diğerlerinden farklı olarak iki yanda kademeli yerleştirilmiş dört mermer sütunla köşeleri yumuşatılmış sivri kemerli derin bir niş şeklinde ele alınmıştır. Sütunlar ve başlıklar camideki yegâne devşirme malzeme olup Bizans parçalarıdır. Mihraptaki alçı silmeler ve kabalar orijinaldir. Nişin iç tezyinatı Sultan Lâçin tarafından yenilenmiştir. Bu tezyinat üst kısımda boyalı ahşaptan, bunun altında cam mozaikle yapılmış bir kelime-i şehâdet ve en altta renkli mermer levhalardan ibarettir. Kible duvarında solda yer alan küçük mihrap, süslemesi ve nesih kitâbesiyle erken Memlûk dönemi özelliği göstermekte olup büyük bir ihtimalle Sultan Lâçin tarafından yaptırılmıştır. Kible duvarına paralel üçüncü nefte eksenindeki iki pâye üzerinde yer alan iki mihrap, yapıdaki diğer üç mihraba göre daha erken tarihli örnekler olup X. yüzyıla tarihlenmektedir. Sâmerâ üslûbundaki alçı süslemelerinde rûmîler işlenmiştir. Sağdaki mihrap içinde zincirden sarkan geometrik kompozisyonlu bir madalyon, soldaki mihrapta ise köşeleri sütunçelerle yumuşatılmış sivri kemerli düz bir niş bulunmaktadır. İbn Tolun Camii'ne ait en dikkate değer mihrap, Fâtımî Halifesi Müstansır-Billâh'ın veziri Efdal Şâhin Şah tarafından yaptırılmıştır. Kible duvarına paralel beşinci nefte sağdaki pâye üzerinde yer alan bu mihrapta halifeye dair mâlumat içeren süslü küfî bir kitâbe ve çok gösterişli alçı tezyinat vardır. Yapı içinde bugün mevcut olan mihrap kopya olup orijinali Kahire İslâm Sanatları Müzesi'ndedir. Aynı nefte soldaki pâye üzerinde bulunan

İbn Tolun Camii'nin avlusundan bir görünüş – Kahire

İbn Tolun Camii'nin planı

diğer mihrap ise iyi korunmamış olmakla beraber Sultan Lâçin'den söz eden kitâbesiyle 1296'da ele alındığı anlaşılmaktadır.

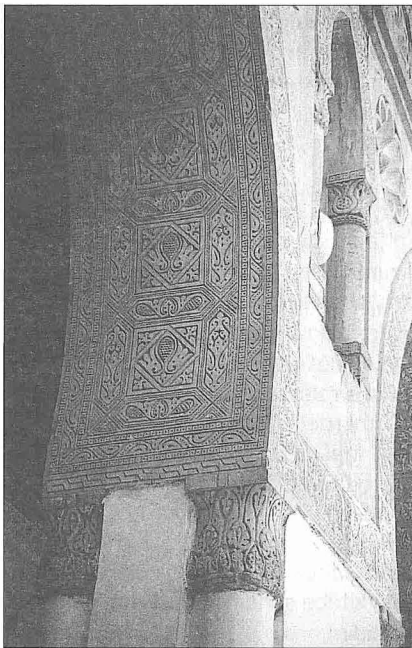
Camide yer alan ahşap minber Sultan Lâçin zamanında yenilenmiş olup devrinin en güzel örneklerinden biridir. Geometrik ajurlu korkuluk kısmı üstte bir, altta iki sıra bitkisel süslemeli bordürle sınırlanmıştır. Minberin yan aynaları tamamen kapalı olup sekiz kollu yıldızlardan gelişen geometrik kompozisyona sahiptir. Yüzeyde oluşan her bir geometrik şekil girift bitkisel, özellikle de rûmîli ve palmetli desenlerle dolgulanmıştır. Sivri kemerli kapı açıklığı üzerinde bitkisel dolgulu bir süsleme vardır. İki satırlık bir kitâbe üzerinde uçları palmet şeklinde sonuçlanan mukarnaslı bir tepelik yer almaktadır. Dört ahşap direğe oturan köşk kısmı, kapı üzerindeki gibi uçları palmet şeklinde sonuçlanan mukarnaslı bir tepeliğe sahip olup üstte ince uzun kasnaklı, armudî şekilli bir kubbecikle son bulmaktadır. Mihrap ekseninde mihraba paralel ikinci sıra pâyelerin arasında geç dönemde ilâve edilmiş, dört mermer sütun üzerine oturtulan ahşap bir müezzin mahfili görülmektedir. Camide bulunan orijinal kapı kanatlarında Sâmerrâ üslubunda eğri kesim tekniğiyle yapılmış süslemeler vardır.

İbn Tolun Camii'nin minaresi, dış avlunun kuzeyinde mihrap ekseninden hafifçe sola kaymış olarak yer alır. Taşla inşa edilmiş olan minare bu malzemesiyle tuğla yapıdan farklıdır. Geniş kare kaide üzerinde yükselen minarenin merdivenleri dıştan dolanmaktadır. Memlûk dönemi-

ne ait üst kısmı ise "mebhare" (buhurdan) denilen türde silindirik gövdeli ve dilimli kubbecikle örtülüdür. Sâmerrâ'daki dıştan merdivenli minarelere benzeyen ve bu haliyle orijinal olan minare bir köprü ile camiye bağlanmaktadır. Bu köprü ve minare cephelerindeki kemerler Endülüslü tarzındadır. Bunlar muhtemelen Sultan Lâçin tarafından yaptırılan tamir sırasında ele alınmıştır. Sultan Lâçin İslâm fıkıhındaki dört mezhebin eğitimini, hatta tıp eğitimini de camiye sokmuştu. Ayrıca bir sıbyan mektebiyle bir sebîl yaptırmışsa da bunlar günümüze ulaşmamıştır.

İbn Tolun Camii'nin tezyinatı, Bizans hakimiyetinden kalan tesirlerin yanı sıra Sâmerrâ üslûbunun etkilerini de kuvvetli bir şekilde gösterir. Orijinal olarak teşhis edilen pencere şebekeleri Şam'da Emevîyye Camii'ndeki şebekelere benzemektedir. Bunlarda görülen daire esaslı geometrik şemalar geç klasik Bizans geleneğinin tipik şemalarıdır. Avlu etrafındaki kemerlerde yer alan çok çeşitli tasarımlar, Sâmerrâ üslûbunda bitkisel dolgulara sahip olmalarına rağmen Bizans geleneğine de bağlanır. Kemerleri çevreleyen alçı şeritlerin de ahşap kapılarda görülen ve Sâmerrâ üslûbu olarak bilinen eğri kesim tekniğinde süslemeleri vardır.

İbn Tolun Camii'nin avlu revaklarına ait bir kemerdeki taş süslemeler

BİBLİYOGRAFYA :

Makrîzî, *el-Hıfâ*, II, 265; Ahmed Yûsuf, *Câmi'u İbn Tûlûn*, Kahire 1917; Hasan Abdülvehhâb, *Târîhu'l-mesâcidil-î-eserîyye*, Kahire 1946, s. 32 vd.; K. A. C. Creswell, *Early Muslim Architecture*, Baltimore 1958, s. 302-316; a.m.f., "Some Newly Discovered Tulunide Ornament", *Burlington Magazine*, XXXV (1919), s. 180-188; A. Fattal, *Ibn Tulun's Mosque in Cairo*, Beyrut 1960; Max-Pol Fouchet, *L'art de Byzance et de l'Islam*, Bruxelles 1979, s. 303-306, 327-328, 398; Süad Mâhir Muhammed, *Mesâcidü Mısır ve evliyâ'üha's-şâlihûn*, Kahire 1981, I, 135-151; Kâmil İsmâil, *Dirâsât eserîyye: Mescidü Ahmed b. Tûlûn*, Kahire, ts. (Mektebetü'l-Ence-lî'l-Mısriyye); Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, İstanbul 1984, s. 94-95; *Architecture of the Islamic World* (ed. George Michell), London 1984, s. 223; Suut Kemal Yetkin, *İslâm Ülkelerinde Sanat*, İstanbul 1984, s. 31-32; D. Behrens-Abouseif, *The Minarets of Cairo*, Kahire 1987, s. 50-54; a.m.f., *Islamic Architecture in Cairo an Introduction*, Leiden 1989, s. 51-57; Nûşin Duht Nefîsî, "İbn Tûlûn", *DMBİ*, IV, 152-158.

DORIS BEHRENS-ABOUSEIF

İBN TUFEYL

(ابن طفيل)

Ebû Bekr Muhammed b. Abdilmelik
b. Muhammed b. Muhammed
b. Tufeyl el-Kaysî
(ö. 581/1185)

Endülüslü filozof ve hekim.

Gırnata'nın (Granada) yaklaşık 50 km. kuzeydoğusundaki Vâdîâş (Guadix) kasabasında dünyaya geldi. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte VI. (XII.) yüzyılın ilk on yılı içinde doğduğu söylenebilir. Léon Gauthier, 499 (1105) dolaylarında dünyaya gelmiş olabileceğini ileri sürmektedir (*Ibn Thofail*, s. 17). Araplar'ın Kays kabilesine mensup olduğu için Kay-sî nisbesiyle anıldı. Latin dünyasında Ebû Bekir künyesinden dolayı Albubacer şeklinde tanınır. Gençlik ve tahsil dönemiyle ilgili olarak kaynaklarda bilgi yoktur. O devir Endülüslü'nün iki önemli ilim merkezi olan İşbîliye (Sevilla) ve Kurtuba (Cordoba) şehirlerinden birinde veya her ikisinde öğrenim görmüş olabilir. Talebesi Bitrûcî'nin hocasını kadı olarak anmasından (Bedevî, s. 212) ve Lisânüddin İbnü'l-Hatîb'in onu filozof ve tabip olmanın yanı sıra fakih diye tavsif etmesinden (*el-İhâta*, II, 479) anlaşıldığına göre başta fıkıh olmak üzere din ilimlerini öğrenmiş, ayrıca tıp ve felsefe okumuştur. Felsefe alanında okuduğu eserler arasında İbn Bâcce'ye ait olanların önemli bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır. İbn Tufeyl'in biyografisi hakkında en geniş bilgiyi aktaran Abdülvâhid el-Merrâkûşî, her ne kadar onun İbn Bâcce'